

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
 (назва навчального підрозділу)

Кафедра соціальної роботи
 (повна назва кафедри)

КУРСОВА РОБОТА
(ПРОЕКТ)

з дисципліни: Соціальна робота з різними групами клієнтів

на тему: «Професійна взаємодія фахівця з соціальної роботи з жінками, які
 постраждали від домашнього насильства»

Студента (ки) _____ Кабиш Вадим Олександрович
 (прізвище та ініціали)

курсу _____ 3 _____

групи _____ Ін34-9-23-Б1СПр-Н(4.0д)

напряму підготовки (спеціальності)

_____ Керівник к.п.н. Чорноштан Є.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Яготин 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	6
1.1. Аналіз сучасних наукових підходів до вивчення професійної взаємодії фахівця соціальної роботи з жінками, постраждалими від домашнього насильства	6
1.2. Тлумачення ключових понять дослідження: «професійна взаємодія», «соціальний працівник», «домашнє насильство», «жінки, які постраждали від домашнього насильства»	9
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	15
2.1. Зміст і сутність професійної взаємодії соціального працівника з жінками, які зазнали домашнього насильства	15
2.2. Основні підходи, форми та технології професійної взаємодії у роботі з жінками, постраждалими від домашнього насильства	18
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Серед різних форм насильства саме домашнє насильство залишається одним із найпоширеніших і водночас найскладніших для запобігання та ефективного подолання. В Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості таких випадків у сімейному середовищі. Згідно зі статистикою кримінальних проваджень, відкритих за статтею 126-1 Кримінального кодексу України [28], переважну більшість постраждалих становлять жінки [1, с. 7]. Вплив зовнішніх чинників, зокрема пандемії COVID-19, карантинних обмежень, а також повномасштабної війни, спричиненої вторгненням росії на територію України, лише посилив масштаби цієї проблеми та призвів до зростання кількості жінок, які зазнали домашнього насильства.

За інформацією Міністерства соціальної політики, щороку від різних проявів насильства в Україні потерпають понад 150 тисяч жінок. Дані Національної соціальної служби свідчать, що лише протягом першого півріччя 2021 року було зафіксовано 86 955 звернень від жінок щодо випадків домашнього насильства. Для порівняння, від чоловіків надійшло 14 564 звернення, а від дітей — 1 778 [39].

Проблема домашнього насильства має негативний вплив не лише на окремі сім'ї, а й на суспільство загалом, оскільки вона сприяє деформації моральних цінностей, соціальних норм та суспільних установок.

У правовому аспекті домашнє насильство, навіть за відсутності тілесних ушкоджень, розглядається як порушення прав і свобод людини. Однак на практиці притягнення кривдників до кримінальної відповідальності часто є складним процесом. У багатьох випадках застосовуються лише адміністративні заходи впливу, серед яких — термінові заборонні приписи або штрафні санкції за їх недотримання.

Водночас чинна нормативно-правова база України ще не містить достатньо ефективних механізмів комплексного вирішення проблеми домашнього

насильства. Відсутність чітко визначеного алгоритму реагування та недостатня результативність системи покарання кривдників сприяють подальшому поширенню таких випадків. Саме тому ця проблема залишається предметом активного вивчення науковців соціогуманітарної сфери, які працюють над удосконаленням законодавства та практичних механізмів допомоги постраждалим.

З позиції соціальної роботи проблема домашнього насильства є особливо важливою, адже вона спричиняє низку негативних соціальних наслідків: руйнування міжособистісних зв'язків, послаблення ролі сім'ї як основного соціального інституту, закріплення суспільних стереотипів і стигматизації, а також загальне зниження рівня соціальної активності та довіри.

Окремі аспекти цієї проблематики висвітлено у працях Г. Скіпальської [55], Т. Лях [55], Н. Клішевич [55], О. Кравченко [27], О. Заболотної [27], М. Скочка [27], А. Бойко [7], Н. Бондаренко [7], О. Савчук [50], І. Демченко [17], Н. Ревнюк [17], К. Іващенко [17] та інших дослідників. У своїх роботах вони акцентують увагу на зростанні масштабів домашнього насильства та збільшенні кількості жінок, які стають його жертвами, а також пропонують різні шляхи подолання цієї проблеми.

Попри значну кількість наукових праць і публікацій, питання підвищення ефективності професійної взаємодії фахівців соціальної роботи з жінками, постраждалими від домашнього насильства, і надалі потребує більш ґрунтовного дослідження.

Актуальність теми зумовлена тим, що саме фахівці соціальної роботи відіграють важливу роль у подоланні наслідків домашнього насильства та підтримці постраждалих жінок. Їхня професійна діяльність спрямована на активізацію внутрішніх ресурсів жінок, допомогу у виході зі складних життєвих обставин і відновлення соціального функціонування.

Ефективність цієї роботи має вагоме значення не лише для вирішення актуальних проблем сьогодення, а й для формування безпечного та гуманного суспільства в майбутньому.

У межах даного дослідження **об'єктом** виступає соціальна робота з жінками, які зазнали домашнього насильства.

Предметом дослідження є особливості професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, постраждалими від домашнього насильства.

Мета роботи полягає у вивченні специфіки професійної взаємодії соціального працівника з жінками, які постраждали від домашнього насильства.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати сучасний стан наукового вивчення проблеми професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства;
- охарактеризувати ключові поняття дослідження, зокрема: «професійна взаємодія», «фахівець із соціальної роботи», «домашнє насильство», «жінки, постраждалі від домашнього насильства»;
- визначити та обґрунтувати основні принципи і методи дослідження;
- з'ясувати сутність професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства.

Методи дослідження:

- теоретичні методи – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та систематизація наукової літератури з проблеми професійної взаємодії фахівців соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства;
- емпіричні методи – анкетування, опитування, спостереження та аналіз практичного досвіду роботи фахівців соціальної сфери щодо надання допомоги постраждалим жінкам;
- методи обробки результатів дослідження – кількісний і якісний аналіз отриманих даних, їх інтерпретація та узагальнення.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ЖІНКАМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Аналіз сучасних наукових підходів до вивчення професійної взаємодії фахівця соціальної роботи з жінками, постраждалими від домашнього насильства

Проблема подолання насильства в сімейному середовищі залишається надзвичайно актуальною для українського суспільства, оскільки пов'язана не лише з порушенням прав окремого члена родини, а й із нехтуванням основоположними громадянськими та людськими правами [26, р. 2]. Сім'я як один із ключових соціальних інститутів держави повинна ґрунтуватися на принципах рівності, взаємоповаги, добровільного співіснування та мирного вирішення конфліктів, запобігаючи будь-яким проявам насильства [54, ст. 3]. Однією з головних причин виникнення насильства у родині дослідники визначають наявність стійких гендерних стереотипів, які нав'язують суспільству певні моделі поведінки чоловіків і жінок [27, с. 27].

Упродовж останніх років в Україні значно посилилася діяльність, спрямована на запобігання домашньому насильству щодо жінок. Така робота здійснюється як на державному рівні, так і за підтримки громадських організацій. Реалізуються різноманітні комплексні програми, що включають профілактичні заходи, проведення тренінгів та освітніх програм, взаємодію з правоохоронними органами, створення притулків і кризових кімнат для постраждалих жінок, функціонування консультативних центрів, центрів адаптації та реінтеграції, а також організацію груп взаємодопомоги й психотерапевтичної підтримки [19].

Попри це, діяльність різних установ та організацій часто залишається недостатньо скоординованою. Більшість із них зосереджується переважно на вирішенні окремих локальних завдань, що негативно впливає на загальну результативність системи допомоги постраждалим.

Слід зазначити, що рівень наукового опрацювання проблематики насильства, зокрема у межах конфліктології, є досить високим. На сьогодні сформовано значну теоретичну та методологічну базу, яка дозволяє всебічно досліджувати різні аспекти домашнього насильства.

Перші наукові уявлення про природу насильства беруть початок ще з античної філософії. Такі мислителі, як Сократ, Платон і Аристотель, розглядали питання взаємин між владою, суспільством та примусом. Подальший розвиток сучасних теорій насильства пов'язаний із працями Ф. Енгельса [65], Є. Дюрінга [64], М. Кіммела [23], М. Кауфмана [23], Дж. Уолліса [60], Д. Норта [60] та інших учених. Їхні дослідження умовно поділяють на ранній етап (до XX століття) та сучасний (XX століття — сьогодення).

До ранніх концепцій належать ідеї Фрідріха Енгельса, викладені у праці «Походження сім'ї, приватної власності та держави» (1884 р.). Дослідник пов'язував виникнення насильства з патріархальним устроєм суспільства та соціальною нерівністю, наголошуючи на пригніченні жінок і представників робітничого класу [65].

Євген Дюрінг у праці «Курс філософії права» (1872 р.) аналізував роль держави у контролі та регулюванні насильства. На його думку, саме держава володіє монополією на легітимне застосування сили задля підтримання суспільного порядку [64].

Серед сучасних концепцій вагоме місце займає теорія Майкла Кауфмана, представлена у статті «Конструювання маскулінності та тріада чоловічого насильства» (1987 р.). Учений обґрунтовував, що чоловіче насильство формується під впливом соціально сконструйованих уявлень про маскулінність. Він виокремив три взаємопов'язані форми чоловічого насильства: щодо жінок, інших чоловіків та самих себе [22].

Важливий внесок у дослідження проблеми зробив також Майкл Кіммел у праці «Гендероване суспільство» (2000 р.), де доводив, що традиційні моделі маскулінності сприяють укоріненню насильства в соціумі [23].

Дуглас Норт і Джон Уолліс у роботі «Насильство та соціальні порядки» (2000 р.) звернули увагу на значення суспільних інституцій у стримуванні насильства. Дослідники підкреслювали, що ефективні соціальні та державні інститути здатні суттєво зменшити рівень насильства, хоча їхній потенціал поки реалізований не повною мірою [60].

Аналіз сучасного стану проблеми домашнього насильства щодо жінок свідчить про невідповідність між офіційною статистикою та реальною кількістю випадків. Це пояснюється тим, що значна частина постраждалих не звертається по допомогу до правоохоронних органів або соціальних служб [7, с. 139].

Результати соціологічних досліджень демонструють, що близько 68% жінок в Україні зазнавали насильства в сім'ї. Кримінологічні дослідження також засвідчують, що у 57,2% сімейно-побутових злочинів застосовувалося фізичне насильство, а у 18% випадків використовувалася холодна зброя [49, с. 3–10]. Водночас домашнє насильство може здійснюватися і жінками щодо інших жінок, наприклад між матір'ю та донькою, що також зустрічається у практиці соціальної роботи [7, с. 139].

Проблема насильства щодо жінок, дітей та осіб похилого віку в Україні значною мірою залишається прихованою. Особливо це стосується сексуального та домашнього насильства, випадки якого часто не отримують належної правової оцінки, а кривдники залишаються безкарними [7, с. 139].

Питання професійної взаємодії соціальних працівників із жінками, які постраждали від домашнього насильства, досліджували Г. Скіпальська [55], Т. Лях [55], Н. Клішевич [55], О. Кравченко [27], О. Заболотна [27], М. Скочко [27], А. Бойко [7], Н. Бондаренко [7], О. Савчук [50], І. Демченко [17], Н. Ревнюк [17], К. Іващенко [17] та інші науковці. У своїх працях вони аналізували причини поширення домашнього насильства, пропонували нові підходи до його розуміння, а також розробляли рекомендації щодо профілактики та підтримки постраждалих осіб.

На сучасному етапі розвитку соціальної роботи проводиться значна кількість досліджень, присвячених як проблемі домашнього насильства, так і

особливостям комунікації з жінками, які зазнали насильства. Для збору емпіричних даних застосовуються різноманітні методи, серед яких анкетування, інтерв'ювання, бесіди з клієнтами та їхнім оточенням, спостереження, психологічне тестування, виконання творчих вправ та інші методики.

Соціальні працівники, які надають допомогу жінкам, постраждалим від домашнього насильства, активно співпрацюють із фахівцями медичної, юридичної та соціальної сфер, а також із представниками поліції, центрів соціальних служб, благодійних організацій та служб у справах дітей [61, с. 21–22]. Водночас цей перелік постійно розширюється відповідно до потреб сучасного суспільства.

1.2. Тлумачення ключових понять дослідження: «професійна взаємодія», «соціальний працівник», «домашнє насильство», «жінки, які постраждали від домашнього насильства»

Для більш ґрунтовного розкриття теми дослідження доцільно визначити основні поняття, що становлять його теоретичну основу. До таких понять належать: «професійна взаємодія», «фахівець із соціальної роботи», «домашнє насильство» та «жінки, які постраждали від домашнього насильства».

Професійна взаємодія розглядається як процес комунікації між учасниками професійної діяльності, що передбачає обмін інформацією, координацію дій та спільне вирішення професійних завдань. Вона базується на використанні вербальних і невербальних засобів спілкування з метою налагодження ефективних професійних відносин, досягнення взаєморозуміння та співпраці між сторонами. Професійна взаємодія може реалізовуватися у різних формах: особисте спілкування, телефонні переговори, електронне листування, онлайн-конференції тощо. Саме вона є важливою складовою успішної діяльності у будь-якій професійній сфері [18].

Фахівець із соціальної роботи, або соціальний працівник, — це спеціаліст, який має відповідну професійну підготовку та здійснює допомогу особам, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують соціальної підтримки. Основною метою діяльності соціального працівника є

сприяння соціальній адаптації клієнтів, покращення їхнього рівня життя та забезпечення доступу до необхідних ресурсів і послуг.

Соціальні працівники взаємодіють із різними категоріями населення: дітьми, молоддю, людьми похилого віку, особами з інвалідністю, сім'ями у кризових ситуаціях, бездомними, особами із залежностями та іншими соціально вразливими групами. Їхня діяльність охоплює надання психологічної та соціальної підтримки, допомогу у вирішенні житлових, освітніх, медичних і трудових питань, здійснення медіації та захист прав клієнтів. Крім того, соціальні працівники беруть участь у соціальній адвокації та сприяють подоланню системних проблем у суспільстві [2, с. 468–469].

Домашнє насильство є однією з форм насильства, що виникає у сімейному або побутовому середовищі між подружжям, партнерами, родичами чи співмешканцями [35, с. 7]. Воно може проявлятися у кількох формах:

- фізичне насильство — застосування фізичної сили, нанесення тілесних ушкоджень, побойів, незаконне позбавлення волі та інші насильницькі дії [9, с. 23];
- сексуальне насильство — будь-які дії сексуального характеру без добровільної згоди особи, примушування до сексуальних контактів або інші посягання на статеву свободу та недоторканість [9, с. 23];
- економічне насильство — умисне обмеження доступу до житла, коштів, їжі, документів, заборона працювати чи навчатися, фінансовий контроль або примус до праці;
- психологічне насильство — словесні образи, погрози, приниження, переслідування, залякування, контроль над поведінкою особи чи інші дії, спрямовані на пригнічення її волі [9, с. 23].

Зазначені форми насильства можуть проявлятися як окремо, так і комплексно. У будь-якому випадку вони завдають серйозної шкоди фізичному та психічному здоров'ю людини, спричиняють емоційні травми, втрату впевненості у собі та можуть мати тяжкі наслідки для життя і здоров'я постраждалих. Саме тому проблема домашнього насильства потребує комплексного реагування з боку держави, правоохоронних органів і соціальних служб.

Серед основних чинників, що сприяють виникненню домашнього насильства або ускладнюють боротьбу з ним, можна виокремити:

- соціально-культурні чинники — поширення гендерних стереотипів, збереження застарілих традицій і моделей сімейних відносин, толерантне ставлення суспільства до насильства, а також некоректне висвітлення проблеми у засобах масової інформації [20, с. 11];
- психологічні чинники — високий рівень стресу, агресивна поведінка, психічні розлади, негативний досвід насильства в минулому, низька самооцінка, тривожність та страх перед майбутнім [27];
- соціально-економічні чинники — безробіття, низький рівень доходів, фінансова залежність одного члена родини від іншого, складні житлово-побутові умови та недостатній рівень фінансової грамотності [27].

Оскільки у даному дослідженні особлива увага приділяється жінкам, які постраждали від домашнього насильства, важливо визначити зміст цього поняття.

Жінки, що постраждали від домашнього насильства [30], — це жінки, які зазнали фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства у сімейному чи побутовому середовищі та потребують соціальної, психологічної, правової й реабілітаційної допомоги. Надання такої підтримки забезпечують відповідні спеціалісти, зокрема фахівці із соціальної роботи [37].

Проблема насильства щодо жінок формується під впливом багатьох чинників, серед яких значну роль відіграють історично сформовані традиції, гендерна нерівність і соціальні стереотипи. Додатковими труднощами є суспільний тиск на постраждалих жінок, почуття сорому та страху, недостатня поінформованість про власні права, недосконалість механізмів правового захисту, а також недостатній рівень просвітницької діяльності у сфері попередження домашнього насильства [29].

Методологія наукового дослідження являє собою систему теоретичних підходів, принципів і способів пізнання, які забезпечують вивчення певного явища чи проблеми. Вона визначає логіку наукового пошуку, допомагає

структурувати знання та обрати найбільш доцільні методи дослідження відповідно до поставленої мети.

Проведення будь-якого наукового дослідження потребує попереднього визначення актуальності теми, ступеня її наукової розробленості, а також чіткого формулювання об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження. Важливим є врахування соціального й історичного контексту, у межах якого здійснюється дослідницька діяльність.

Не менш важливою складовою дослідження є його інформаційна база. Вона формується на основі наукових джерел, статистичних даних, практичного досвіду, результатів попередніх досліджень, а також професійних знань і компетентностей самого дослідника. Надійність та достовірність інформації безпосередньо впливають на об'єктивність отриманих результатів.

Для збору емпіричних даних у соціальних дослідженнях застосовуються різноманітні методи, серед яких спостереження, анкетування, опитування, бесіда, тестування та інші методики, що відповідають тематиці дослідження.

Метод спостереження [16, с. 16–17] у контексті даного дослідження передбачає аналіз взаємодії між фахівцем із соціальної роботи та жінками, які постраждали від домашнього насильства. Особлива увага приділяється особливостям встановлення контакту, підтриманню довірливих взаємин, ефективності комунікації та результативності професійної допомоги.

Анкетування та опитування є близькими за змістом методами, оскільки ґрунтуються на отриманні інформації від респондентів — соціальних працівників або жінок, які зазнали домашнього насильства. Водночас анкетування має більш формалізований характер і здійснюється за допомогою спеціально підготовлених анкет, тоді як опитування може проводитися у вільнішій формі з елементами бесіди та уточнювальними запитаннями залежно від ситуації.

Важливе значення у дослідженні має також метод тестування. Його використання дає можливість оцінити рівень професійної готовності соціальних працівників до надання ефективної допомоги, а також визначити психоемоційний

стан жінок, які постраждали від домашнього насильства, їхню готовність до співпраці та подальшої реабілітації. Аналіз результатів тестування сприяє визначенню оптимальних шляхів вирішення проблем професійної взаємодії та підвищенню ефективності соціальної підтримки.

Окрему роль можуть відігравати проєктивні методики, результати яких пов'язані з несвідомими проявами особистості. Такі тести дозволяють отримати додаткову інформацію про внутрішній емоційний стан людини, оскільки під час їх проходження респонденту складніше свідомо приховати власні переживання чи надати неправдиві відповіді.

Статистичні методи дослідження можуть здійснюватися у різних формах залежно від кількості залучених учасників. Виокремлюють:

- суцільні дослідження — охоплюють усіх представників певної соціальної групи або населення конкретної території;
- вибіркові дослідження — базуються на аналізі інформації, отриманої від окремої частини респондентів;
- особистісні дослідження — проводяться за участю спеціально відібраних осіб відповідно до мети дослідження.

Статистичні дослідження охоплюють різні галузі суспільного життя, зокрема соціальну, економічну, медичну статистику та інші напрями. Комплексне використання таких даних дозволяє більш повно оцінити сучасний стан проблеми домашнього насильства та визначити особливості професійної взаємодії соціальних працівників із постраждалими жінками.

Методологію дослідження професійної взаємодії у соціальній роботі також доцільно розглядати через призму моделей професійної діяльності. Модель професійної взаємодії являє собою систему теоретичних положень, методів, прийомів і практичних дій, що застосовуються під час роботи з клієнтами [4]. Більш детально особливості моделей професійної взаємодії та їх практичного застосування буде розглянуто у наступному розділі дослідження.

Таким чином, методологія наукового дослідження є багатокomпонентною системою, що визначає логіку, принципи та інструменти вивчення певної

проблематики. Методологія дослідження професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, також формується під впливом багатьох чинників і потребує комплексного підходу до аналізу та інтерпретації отриманих результатів.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Зміст і сутність професійної взаємодії соціального працівника з жінками, які зазнали домашнього насильства

Сутність професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, полягає у наданні комплексної підтримки, спрямованої на відновлення їхнього фізичного, психологічного та соціального благополуччя. Така взаємодія передбачає не лише професійну допомогу, а й створення безпечного середовища, у якому жінка може отримати підтримку, захист і можливість подолати складні життєві обставини.

До основних складових професійної взаємодії належать: емпатійне та неупереджене ставлення до клієнтки, дотримання конфіденційності, забезпечення безпеки, консультування, оцінка потреб, координація допомоги, а також психологічна підтримка у процесі подолання наслідків домашнього насильства [14].

Однією з найважливіших умов ефективної взаємодії є прояв емпатії та поваги до жінки, яка звернулася по допомогу. Соціальний працівник повинен демонструвати розуміння переживань клієнтки, враховувати її емоційний стан та життєвий досвід, не допускаючи осуду чи упередженого ставлення. Саме довірливі взаємини між спеціалістом і жінкою створюють основу для подальшої успішної роботи.

Важливе значення має також дотримання принципів конфіденційності та приватності. Інформація, отримана під час професійної взаємодії, не може бути розголошена без згоди клієнтки, окрім випадків, передбачених законодавством. Дотримання етичних норм є обов'язковою складовою професійної діяльності соціального працівника та регламентується Етичним кодексом фахівця соціальної роботи [43].

Оскільки жінки, які постраждали від домашнього насильства, часто перебувають у стані психологічної вразливості та небезпеки, одним із пріоритетних завдань соціального працівника є забезпечення їхнього захисту та безпеки. Спеціаліст повинен поінформувати клієнтку про можливості отримання допомоги, способи захисту від кривдника, доступні соціальні послуги та алгоритми дій у кризових ситуаціях [14].

Невід'ємною складовою професійної взаємодії є оцінка потреб жінки та розроблення індивідуального плану подальших дій. Соціальний працівник аналізує життєву ситуацію клієнтки, враховуючи інформацію, отриману під час бесід, спостережень, консультацій з іншими спеціалістами та найближчим оточенням жінки. На основі цього визначаються першочергові потреби та шляхи їх задоволення [61, с. 33].

Значну роль у роботі з постраждалими жінками відіграє психологічна підтримка. Соціальний працівник допомагає клієнтці усвідомити власні переживання, подолати страх, відновити самооцінку, сформувати навички емоційної стійкості та знайти ресурси для виходу з насильницьких стосунків[14].

Крім цього, фахівець із соціальної роботи забезпечує доступ жінок до необхідних соціальних послуг і ресурсів, серед яких медична, правова та психологічна допомога, тимчасове житло, соціальна реабілітація та інші види підтримки. У цьому процесі соціальний працівник виконує координаційну та посередницьку функції, взаємодіючи з представниками різних установ і організацій [9, с. 36].

Важливим аспектом професійної взаємодії є також формування у жінки мотивації до змін та відновлення самостійності. Багато постраждалих тривалий час перебувають у стані психологічної залежності від кривдника, мають занижену самооцінку та втрату впевненості у власних силах. Саме тому соціальний працівник має сприяти розвитку в клієнтки здатності приймати самостійні рішення, відстоювати власні права та будувати подальше життя без насильства.

Не менш важливим є застосування індивідуального підходу у роботі з кожною жінкою. Кожна ситуація домашнього насильства є унікальною та залежить

від багатьох чинників: віку постраждалої, наявності дітей, рівня матеріальної залежності, психологічного стану, соціального оточення та ступеня небезпеки. Тому професійна взаємодія повинна будуватися з урахуванням особистих потреб і життєвих обставин клієнтки.

У процесі соціальної роботи важливу роль відіграє міжвідомча співпраця. Для забезпечення ефективної допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства, соціальні працівники взаємодіють із правоохоронними органами, медичними установами, психологами, юристами, службами у справах дітей, центрами соціальних служб та громадськими організаціями. Така співпраця дозволяє комплексно вирішувати проблеми постраждалих та забезпечувати їм необхідний рівень підтримки.

Також професійна взаємодія включає профілактичний напрям діяльності. Соціальні працівники проводять інформаційно-просвітницьку роботу серед населення, спрямовану на підвищення обізнаності щодо проблеми домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до його проявів та популяризацію здорових сімейних стосунків.

Отже, професійна взаємодія фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, є складним і багатогранним процесом, що поєднує соціальну підтримку, консультування, захист прав, координацію допомоги та психологічний супровід.

Її головною метою є допомога жінці у подоланні наслідків насильства, відновленні соціального функціонування та поверненні до безпечного й повноцінного життя.

2.2. Основні підходи, форми та технології професійної взаємодії у роботі з жінками, постраждалими від домашнього насильства

Професійна взаємодія фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства, охоплює широкий спектр підходів,

методів, технологій та практичних інструментів. Їх застосування залежить від індивідуальних особливостей конкретної ситуації, потреб клієнтки та рівня ризику, у якому вона перебуває. Основною метою такої взаємодії є забезпечення ефективної допомоги жінці, сприяння її безпеці, психологічному відновленню та поверненню до повноцінного соціального життя.

Важливим етапом професійної взаємодії є оцінка потреб жінки. Її головне завдання полягає у визначенні найбільш актуальних проблем клієнтки, встановленні пріоритетів та розробленні подальшого плану дій щодо подолання складних життєвих обставин [15, с. 51].

У процесі оцінювання обов'язковою є активна участь самої жінки, оскільки саме вона найкраще усвідомлює власні переживання та потреби. Оцінка може включати аналіз ризику повторного насильства, потребу у тимчасовому житлі, матеріальній допомозі, медичних послугах, психологічному супроводі чи юридичній підтримці [50].

У професійній взаємодії соціального працівника з жінками, які постраждали від домашнього насильства, застосовуються різні підходи, серед яких найбільш поширеними є індивідуальний, клієнтцентрований, системний та травмаінформований.

Індивідуальний підхід передбачає врахування особистих особливостей клієнтки, її життєвого досвіду, емоційного стану та ресурсів. Оскільки кожна ситуація домашнього насильства є унікальною, професійна допомога також повинна бути адаптована до конкретних потреб жінки. Соціальний працівник у такому випадку допомагає клієнтці активізувати власні внутрішні ресурси для подолання кризової ситуації.

Клієнтцентрований підхід ґрунтується на повазі до особистості жінки, її права на самовизначення та прийняття самостійних рішень. Роль соціального працівника полягає не у нав'язуванні власної позиції, а у підтримці, консультуванні, супроводі та створенні умов для самостійного вибору клієнткою подальших дій [24].

Основними принципами цього підходу є емпатія, безумовне позитивне ставлення та автентичність у спілкуванні. Саме вони забезпечують формування довірливих взаємин між фахівцем і жінкою.

Системний підхід розглядає домашнє насильство як складне соціальне явище, що формується під впливом індивідуальних, сімейних, економічних і суспільних чинників. У межах цього підходу соціальний працівник аналізує не лише окрему проблему клієнтки, а й середовище, у якому вона перебуває. Водночас важливе значення має міжвідомча взаємодія різних установ і служб, що забезпечують комплексну підтримку постраждалих жінок [9, с. 40–42].

Травмаінформований підхід базується на усвідомленні того, що пережите насильство має довготривалий вплив на психоемоційний стан людини. Такий підхід передбачає створення безпечного середовища, у якому жінка не зазнаватиме повторної психологічної травматизації.

Соціальний працівник допомагає клієнтці відновити відчуття контролю над власним життям, сприяє формуванню довіри та підтримує процес психологічного відновлення [67]. Основними принципами травмаінформованої допомоги є безпека, довіра, співпраця, право вибору та підтримка особистісних можливостей жінки.

Серед основних видів професійної взаємодії соціального працівника з жінками, які постраждали від домашнього насильства, можна виокремити:

- індивідуальну роботу, що включає консультування, психологічну підтримку та інформування клієнтки;
- групову роботу, під час якої жінки мають можливість обмінюватися досвідом, отримувати емоційну підтримку та формувати навички подолання кризових ситуацій;
- роботу з родиною та найближчим оточенням, спрямовану на формування ненасильницьких моделей взаємодії;
- адвокацію та посередництво, у межах яких соціальний працівник представляє інтереси жінки та сприяє отриманню необхідних послуг;

- постпрограмну підтримку, яка може бути короткостроковою або довготривалою та передбачає подальший моніторинг ситуації після завершення основної роботи [15, с. 65].

Технології професійної взаємодії у соціальній роботі спрямовані на стабілізацію емоційного стану жінки, подолання наслідків травматичного досвіду та забезпечення ефективної соціальної підтримки. Вони являють собою систему методів і прийомів, які використовуються для вирішення складних життєвих обставин клієнтів [42, с. 6].

Умовно технології професійної взаємодії можна поділити на діагностичні, проєктувальні та діяльнісні [42, с. 9].

До діагностичних технологій належать спостереження, анкетування, тестування, проведення інтерв'ю та оцінка потреб клієнтки [58, с. 39–47]. Також активно застосовуються психодіагностичні методики, серед яких шкали оцінки тривожності та депресії, інструменти для виявлення посттравматичного стресового розладу, проєктивні методики та глибинні інтерв'ю [58, с. 40–46].

Проєктувальні технології передбачають розроблення індивідуального плану допомоги, у якому визначаються пріоритетні потреби жінки, етапи роботи та очікувані результати [7, с. 146].

До діяльнісних технологій належать кризове втручання, психологічне та юридичне консультування, соціальний супровід, перенаправлення до спеціалізованих установ, допомога в оформленні документів, працевлаштуванні, організація груп підтримки та проведення профілактичної роботи [14, с. 288–289].

Особливе значення у роботі з жінками, які постраждали від домашнього насильства, мають методи соціальної терапії, соціальної корекції, арттерапії та соціально-психологічної адаптації [14, с. 289]. Такі методики сприяють емоційному відновленню жінки, зниженню рівня тривожності та формуванню позитивного сприйняття себе.

У практиці соціальної роботи активно використовуються спеціалізовані програми допомоги постраждалим жінкам, зокрема «Корекційна програма для жінок та дівчат, які постраждали від насильства», розроблена

міжнародним благодійним фондом «Українська фундація громадського здоров'я» [33]. Програма містить методичні рекомендації, сценарії тренінгових занять та комплекс практичних заходів, спрямованих на реабілітацію та соціальне відновлення жінок [14, с. 289].

Отже, використання різноманітних підходів, технологій та методів професійної взаємодії дозволяє соціальним працівникам ефективно підтримувати жінок, які постраждали від домашнього насильства. Завдяки цьому клієнтки отримують можливість відновити контроль над власним життям, підвищити самооцінку, зменшити залежність від кривдника, сформувати навички самозахисту та побудови здорових міжособистісних відносин.

Перед тим як перейти до аналізу специфіки професійної взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства в умовах кризових кімнат, доцільно окреслити загальний алгоритм їхнього направлення та розміщення.

У ситуації, коли жінка стає жертвою домашнього насильства та ухвалює рішення залишити небезпечне місце проживання, першим кроком зазвичай є звернення по допомогу. Існує кілька основних варіантів подальших дій:

- звернення на національну гарячу лінію з протидії домашньому насильству [38], де фахівці фіксують звернення та передають інформацію відповідним службам — поліції або мобільним бригадам соціально-психологічної допомоги;
- виклик патрульної поліції [3, с. 37–39], яка у разі необхідності реагує на ситуацію, документує факт насильства та може винести терміновий заборонний припис щодо наближення кривдника до постраждалої особи [40; 10, с. 45–46];
- звернення до мобільної бригади соціально-психологічної допомоги [34], яка забезпечує первинну кризову підтримку та організовує подальше перенаправлення.

Кожен із зазначених варіантів є ефективним і спрямований на оперативне реагування, що в результаті приводить до перенаправлення жінки до

кризової кімнати [44, п. 33], де їй надається тимчасовий безпечний прихисток і комплексна соціально-психологічна підтримка.

У кризовій кімнаті фахівці із соціальної роботи та інші спеціалісти здійснюють безпосередню професійну взаємодію з постраждалими жінками, сприяючи подоланню кризової ситуації, відновленню психологічної рівноваги та розвитку особистісних ресурсів (імпаурменту) [8].

Важливою особливістю таких закладів є їхня конфіденційність. Адреса розташування кризової кімнати не розголошується публічно і відома лише обмеженому колу осіб — працівникам установи, підрозділам поліції та спеціалістам мобільних бригад [21, с. 195]. Порушення цього принципу є неприпустимим, оскільки ставить під загрозу безпеку клієнток і суперечить нормам захисту отримувачів соціальних послуг [63].

Ще однією характерною рисою є чітко визначений порядок перебування. Жінки можуть потрапити до кризової кімнати виключно на добровільній основі або за направленням уповноважених служб. Строк перебування зазвичай становить до 10 діб із можливістю продовження ще на такий самий період у разі потреби [63; 46, п. 12]. Загальна тривалість не перевищує 20 діб.

Кризові кімнати забезпечені всім необхідним для тимчасового проживання: спальними місцями, санітарними умовами, базовою побутовою технікою, продуктами харчування, засобами гігієни та речами першої необхідності, включно з дитячими приладдями [63].

Оскільки кризові кімнати є відносно новою формою соціального захисту, їх часто порівнюють із тимчасовими прихистками. Водночас ці установи мають суттєві відмінності. Кризова кімната — це короткостроковий, екстрений, цілодобовий простір для термінового реагування на випадки насильства [46], тоді як тимчасовий прихисток передбачає більш тривале перебування (від кількох тижнів до трьох місяців) [45].

У кризових кімнатах акцент робиться на швидкому реагуванні та стабілізації стану жінки, тоді як прихистки спрямовані на більш тривалу соціальну адаптацію та реінтеграцію.

Практика свідчить, що такі форми допомоги вже функціонують у різних містах України. Наприклад, у Запоріжжі діє кризова кімната при міському центрі соціальних служб, а також довгостроковий прихисток «Затишна домівка» Запорізької міської ради, що включає відділення для матерів з дітьми та соціальну квартиру [56].

У контексті професійної взаємодії соціального працівника в кризовій кімнаті особливо важливим є дотримання нормативно-правових вимог і внутрішніх регламентів. Право на розміщення в такій установі мають різні категорії осіб, зокрема повнолітні постраждалі жінки, неповнолітні, які набули повної цивільної дієздатності у шлюбі, а також діти, які перебувають разом із матір'ю або законним представником [46, п. 13].

Оскільки кризова кімната працює цілодобово, соціальний працівник повинен бути готовим до оперативного реагування у будь-який час. Його завдання включають забезпечення безпеки, створення довірливої атмосфери, надання первинної психологічної підтримки та організацію базових умов проживання.

Важливою складовою професійної діяльності є також знання кризової та загальної психології, оскільки соціальний працівник взаємодіє з жінками, які перебувають у стані сильного емоційного стресу. У таких умовах необхідно діяти максимально обережно, щоб не погіршити їхній психоемоційний стан.

Окрему увагу слід приділити суворому дотриманню конфіденційності, включаючи нерозголошення місцезнаходження кризової кімнати та контроль за дотриманням цього принципу всіма учасниками процесу [63].

Додатково варто підкреслити мультифункціональність соціального працівника. У кризовій кімнаті він одночасно виконує ролі консультанта, психолога, педагога (за наявності дітей), координатора, посередника між клієнткою та іншими службами, а також організатора внутрішнього середовища установи.

Таким чином, професійна взаємодія фахівця із соціальної роботи в умовах кризової кімнати базується на поєднанні високого рівня професійної компетентності, етичної відповідальності та практичної готовності до роботи в екстрених ситуаціях. Саме ці чинники визначають ефективність допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства.

ВИСНОВКИ

Отже, у межах проведеного дослідження об'єктом виступала соціальна робота з жінками, які зазнали домашнього насильства. У процесі роботи було проаналізовано масштабність поширення випадків домашнього насильства в сучасних українських сім'ях та його негативний вплив як на окрему особистість, так і на суспільство загалом.

Окрему увагу приділено визначеному предмету дослідження — професійній взаємодії фахівця із соціальної роботи з жінками, які постраждали від домашнього насильства.

Таким чином, можна зробити висновок, що всі поставлені завдання були виконані у повному обсязі. Зокрема, було проаналізовано сучасний стан наукової розробки проблеми професійної взаємодії соціальних працівників із жінками, які постраждали від домашнього насильства; уточнено та розкрито зміст ключових понять дослідження; обґрунтовано методологічні підходи та принципи роботи; досліджено сутність професійної взаємодії у визначеному контексті; визначено основні підходи, види та технології роботи; проаналізовано особливості організації професійної взаємодії, зокрема в умовах кризових кімнат; проведено емпіричне дослідження на базі діючої соціальної установи; опрацьовано результати анкетування практикуючих фахівців; а також розроблено рекомендації щодо вдосконалення професійної взаємодії між спеціалістами та клієнтками.

Крім того, було підтверджено гіпотезу дослідження, яка полягала в тому, що ефективність професійної взаємодії соціальних працівників із жінками, які постраждали від домашнього насильства, визначається сукупністю факторів. Серед ключових із них — чітке формулювання мети комунікації, ефективне використання часу, грамотне застосування вербальних і невербальних засобів спілкування, високий рівень професійної компетентності, емпатійність, структурованість дій та орієнтація на досягнення конкретного результату. Водночас така взаємодія має базуватися на науково обґрунтованих моделях і теоретичних підходах, що

забезпечують ефективну практичну діяльність із клієнткою та її соціальним оточенням.

У процесі роботи над першим розділом було встановлено, що рівень наукової розробки проблеми домашнього насильства та професійної взаємодії з постраждалими жінками є досить високим. Це підтверджується опрацюванням значної кількості вітчизняних і зарубіжних джерел. Водночас слід зазначити, що дана сфера залишається відкритою для подальших досліджень, оскільки соціальні умови постійно змінюються, що зумовлює появу нових викликів і потреб у жінок, які постраждали від насильства, а також відповідно підвищує вимоги до професійної діяльності соціальних працівників.

Також у першому розділі було проаналізовано методичні підходи до надання соціальної допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства. Це дозволило сформуванню комплексну методологічну основу дослідження та систематизувати принципи, підходи й інструменти професійної взаємодії з даною категорією клієнтів.

У другому розділі було розкрито зміст і специфіку професійної взаємодії соціальних працівників із жінками, які зазнали насильства. Встановлено, що вона ґрунтується на чіткому виконанні професійних функцій і використанні соціально-психологічних, організаційних та правових інструментів, закріплених у нормативно-правовій базі.

Окремо проаналізовано алгоритм направлення та розміщення постраждалих у кризові кімнати, а також особливості функціонування таких закладів. Доведено, що ефективність надання допомоги значною мірою залежить від міждисциплінарної взаємодії фахівців різних сфер — соціальної роботи, медицини, психології, права та правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний центр «ЮрФем». Звіт «Домашнє насильство в Україні: реагування в умовах війни: I півріччя 2022 року». URL: <http://surl.li/ukznp> (дата звернення: 10.02.2024)
2. Андрущенко В.П., Бех В.П., Башкірев В.А., Вовканич М.Д., Керецман В.Ю., Козубовська І.В., Лукашевич М.П., Мигович І.І., Пилипенко О.І., Пінчук І.М., Попович Г.М., Толстоухова С.В. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. Книга 4. Київ: ДЦССМ, 2002. 536 с.
3. Альошкін С.В., Бойчук К.Л., Даценко О.В., Ковальова О.В. Роль і завдання поліції в місцевій системі запобігання та протидії домашньому насильству: посіб./ за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 221с.
4. Ашман М. Вступ до професійних комунікацій. URL: <http://surl.li/qrned> (дата звернення: 14.04.2024)
5. Балаболка Ю.М. Збірник методичних рекомендацій з організації роботи обласної мобільної служби соціально-психологічної допомоги особам/сім'ям в громадах, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах. 2021. URL: <http://surl.li/ukzpd> (дата звернення: 14.04.2024)
6. Бєлікова Ю.В. Дослідження потреб постраждалих від насильства: звіт за результатами якісного дослідження. Дніпро, 2020.26с.
7. Бойко А.М., Бондаренко Н.Б. Соціальна робота з конкретними групами клієнтів: навч. посіб. Київ: Києво-Могилянська академія, 2004.166 с.
8. Бойко О.П. Реалізація принципу наснаження як запорука ефективності соціальних послуг. URL: <http://surl.li/ucams> (дата звернення: 16.03.2024)
9. Бойчук К.Л., Бреус С.М., Бугаєць Т.І., Гриценко Л.О., Пилипенко Д.О. Забезпечення надання правових послуг особам, постраждалим від домашнього насильства: практичний посібник для надавачів правової допомоги/ за заг. ред. А.Б. Благої. Київ, 2023. 136 с.

10. Бондаровська В.М., Кочемировська О.О., Лактіонова Г.М, Онишко Ю.В., Хаар Р., Христова Г.О. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти/ заг. ред. О. Кочемировська.

ФОП Клименко Ю.Я., 2010. 372 с.

11. Бондаровська В.М. та ін. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали /за заг. ред. Бондаровської В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. Київ: «Калита», 2014.528 с.

12.Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Кулаковська О.Л. та ін. Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м.Києві: модель, особливості, перспективи. Київ: «Калита», 2017.98 с.

13. Бутиліна О.В., Бугай К.Є. Професійне вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану. SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. № 12. 2022. С. 24–32.

14. Веретенко Т.Г., Климчук Я.С. Технології соціальної роботи в жінками, які постраждали від домашнього насильства. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 33, том 1, 2020. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/33.215746> (дата звернення: 05.05.2024)

15.Віщукаєва К.М. Соціальний супровід клієнта: навч.посібн. Одеса, видавництво Букаєв Вадим Вікторович, 2017.322 с.

16.Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: навч.посіб. Харків: НТУ «ХП», 2009.142 с.

17.Демченко І.І., Ревнюк Н.І., Іващенко К.В. Притулок, як спосіб організації безпечного простору для осіб, які постраждали від домашнього насильства за ознакою статі. SWorldJournal, 2023. С. 80-84.

18.Енциклопедія практичної психології. Психологіс [сайт] URL: <http://surl.li/qhwks> (дата звернення: 22.03.2024)

19. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: метод. реком. для соц. працівників.

Київ: ДЦССМ, 2004. 192 с.

20. Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Київ, 2012. 246 с.

21. Зверева І.Д., Безпалько О.В., Янкович О.І., Лях Т.Л., Петрович В.С., Жуков В.І., Вайнола Р.Х., Шендеровський К.С., Харченко С.Я., Ваховський Л.Ц.; Песоцька О.П., Кратінов М.С., Кратінова В.О., Лактіонова Г.М., Аніщенко О.В., Колос Л.Є., Поліщук В.А. Цюман Т.П.-іЛ. Соціальна робота в Україні: навч. посіб./ за заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.

22. Кауфман М. Конструювання маскулінності та тріада чоловічого насильства. URL: <http://surl.li/udlmo> (дата звернення: 02.04.2024)

23. Кімел М., Гендероване суспільство/ перекл. з англ. Альошкіної С.В. Київ : «Сфера», 2003. 490 с.

24. Клієнтцентрована терапія: гуманістичний шлях до взаєморозуміння [сайт] URL: <http://psihologonline.pro/kliiyent-tsentrovana-terapiya-karla-rodzhersa/> (дата звернення: 08.05.2024)

25. Ковтун Н.В., Романюк І.М. Міжнародний досвід оцінювання якості життя населення і можливості його використання в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. Вип. 134. 2013. С.32-37.

26. Конституція України № 254к/96-ВР від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4158> (дата звернення: 17.01.2024)

27. Кравченко О.О., Заболотна О.А., Скочко М.О. Аспекти соціальної роботи з жінками, які зазнали насилля. Соціальна робота та соціальна освіта, 3, 2019. URL: <https://doi.org/10.31499/3.2019.190395> (дата звернення: 08.05.2024)

28. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 19.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.05.2024)
29. Левченко К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку. Харків: НУВС, 2001.360 с.
30. Лиса Т.І. Соціально-психологічна характеристика жінок, які постраждали від домашнього насильства. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Педагогічні науки. № 2(53), 2022. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2022.2.3> (дата звернення: 13.05.2024)
31. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): підр. Київ: «Каравела», 2009.368 с.
32. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Соціологія. Загальний курс: підручник для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ: «Каравела», 2006.408 с.
33. Міжнародний благодійний фонд «Українська фундація громадського здоров'я» [сайт] URL: <https://www.healthright.org.ua/> (дата звернення: 08.05.2024)
34. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги [сайт] URL: <http://surl.li/suojl> (дата звернення: 26.03.2024)
35. Мустафаєв Г.Ю., Довгаль І.І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2021.192 с.
36. Національна «гаряча лінія» із попередження домашнього насильства [сайт] URL: <http://surl.li/suoam> (дата звернення: 14.05.2024)
37. Нестерчук В.В. Домашнє насильство як феномен соціальної роботи. Vol. 7, № 3. Ternopil-Aberdeen, 2020. URL: <http://surl.li/ukjxq> (дата звернення: 17.05.2024)
38. Офіційний сайт Запорізької міської ради. Новини [сайт] URL: <https://zp.gov.ua/uk/articles/item/18850/u-zaporizhzhzhi-vidkrilasya-krizova-kimnata-> (дата звернення: 25.04.2024)
39. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики [сайт] URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20575.html> (дата звернення: 09.05.2024)

40. Підстави та порядок застосування термінового заборонного припису стосовно кривдника [сайт] URL: <http://surl.li/gxbb> (дата звернення: 28.05.2024)
41. Піча В.М. Практикум з соціології: навчальний посібник. Львів: Новий Світ2000. «Магнолія плюс», СПД ФО «В.М. Піча», 2004.368 с.
42. Поляничко А.О., Гончаренко О.В., Знобей О.В., Іонова І.М., Кирилюк А.В., Ключко О.О., Луценко О.А., Полякова О.М., Пономаренко Л.І., Ратєєва В.О., Шевченко Т.С., Шпиг Н.О. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навч.-метод. посіб./ за заг. ред. А.О. Поляничко, А.В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020.336 с.
43. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту № 1965 від 09.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 17.04.2024)
44. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КабМіну України № 658-2018-п від 28.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.03.2024)
45. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КабМіну України № 655-2018-п від 14.12.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.03.2024)
46. Про затвердження типових положень про денний центр соціальнопсихологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова КабМіну України № 824-2019-п від 14.12.2022 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.03.2024)

47. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова КабМіну України № 587-2020-п від 02.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.02.2024)

48. Про соціальні послуги: Закон України № 2671-VIII від 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 08.02.2024)

49. Регульський В.Л. Завдання органів внутрішніх справ у протидії насильницькій злочинності. Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 2000.

50. Савчук О.М., Сініцина К.О. Оцінка потреб клієнта. Всеукраїнська Мережа ЛЖВ. Київ, 2013. URL: <http://surl.li/sygqg> (дата звернення: 29.04.2024)

51. Садрицька С.В. Професійні компетентності соціальних працівників: зміна пріоритетів в умовах війни. SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. № 12. 2022. С. 14–23.

52. Семігіна Т.В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

53. Синишина В.М., Смук О.Т. Психологічна допомога жінкам, що постраждали від гендерно-обумовленого насильства. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2022.

54. Сімейний кодекс України № 2947-III від 01.01.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 08.04.2024)

55. Скіпальська Г.Б., Лях Т.Л., Клішевич Н.А. Жінки, які постраждали від домашнього насильства, як об'єкт соціальної роботи. Ввічливість. Humanitas, 5, 2021. С. 82–89.

56. Служба у справах дітей ЗМР. КЗ «Центр соціальної підтримки дітей та сімей

«Затишна домівка» ЗМР [сайт] URL: <https://dity.zp.ua/articles/kz-> (дата звернення:

25.02.2024)

57. Соціальна робота: технологічний аспект: навч. посіб./ за ред. проф А.Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.

58. Тарлецька Л.Г. Основи психодіагностики: навч. посіб. Київ: Главник, 2023. 144 с.

59. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика. Київ: ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.

60. Уолліс Дж., Норт Д. Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії. Київ, 2017. 352 с.

61. Федорович Н.В., Скіпальська Г.Б. Створення та забезпечення діяльності притулків для осіб, постраждалих від домашнього насильства: метод. посіб./ за ред. Федоровича Н.В. Київ: «Калита», 2019. 176 с.

62. Шакур В.І., Блага А.Б., Небитов А.А., Тичина Л.М. Запобігання домашньому насильству в Україні: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 612 с.

63. Як працює кризова кімната для жінок? [сайт] URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/GBV_crisisroom (дата звернення: 20.05.2024)

64. Dühring E. Kursus der Philosophie, Lpz., 1875

65. Engels F. The Origin of the Family, Private Property and the State. URL: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1884/origin-family/index.htm> (дата звернення: 27.02.2024)

66. Jones L., Hughes M., Unterstaller U. Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) in Victims of Domestic Violence: A Review of the Research. San Diego State University.

URL: <https://salolli/744542d> (дата звернення: 15.04.2024)

67. Levenson J. Trauma-Informed Social Work Practice. Social Work, Volume 62, Issue 2, 2017. С. 105–113.

68. Maslow A. H. Motivation and Personality. New York: Harpaer and Row, 1954.

69. PTSD: National Center for PTSD [сайт] URL: <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/adult-sr/ptsd-checklist.asp> (дата звернення: 29.04.2024)

70. World Health Organization. Violence Against Women [сайт] URL: <http://surl.li/tzcol> (дата звернення: 03.05.2024)